

**Zadání pro semináře ze zvláštní části mezinárodního práva veřejného II**  
**Ak. r. 2005-2006**  
**PVP- Mezinárodní právo uprchlické**

Situace: V roce 1991 utekl pan Sin , kurdské národnosti, po propuštění z tureckého věznění do Československa. V roce 1999 mu byl v ČR přiznán status uprchlíka. Poslední čtyři roky pobývá pan Sin v psychiatrické léčebně, neboť v důsledku jeho pobytu, zejména mučení v tureckých věznicích trpí neurocirkulační dystonií a asteno-neurotickým syndromem, které jsou spojeny se sebevražednými sklony. Léčebná péče, která je mu v ČR v současnosti poskytována, je pro pana Sina nezbytná, a to i s přihlédnutím k stavu psychoterapeutické a psychiatrické medicíny v Turecku, která není na lékařských fakultách doposud vyučována.

Od listopadu 2002 v Turecku probíhají radikální politické změny. Po parlamentních volbách, které vyhrála s 34% strana AKP (umírněná islámská Strana spravedlnosti a prosperity) jsou prováděny politické reformy mnohem ambiciózněji a přesvědčivěji, než tomu bylo u předchozích vlád od podání žádosti Turecka o vstup do EU v roce 1987. Jedním z motivů tohoto úsilí je pravděpodobně snaha AKP posílit vlastní politickou legitimitu jako proreformní a proevropskou stranu a prostřednictvím demokratizačních reforem vyloučit, aby ji postihl zákaz, tak jakou předchozí islamistické strany. K její popularitě přispívá nesporné oživení turecké ekonomiky i nedávné zahájení přípravných rozhovorů mezi Tureckem a EU.

Na základě těchto informací se OAMP MV ČR (odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra) domnívá, že v Turecku dochází i k změnám, týkající se politiky vůči národnostním menšinám, zejména pak s ohledem k možnému přístupu do EU. OAMP MV ČR proto v případě pana Sina dospěl k závěru, že pominuly důvody, pro které mu byl udělen azyl, neboť mu v případě jeho návratu do země původu nehrozí žádné pronásledování. Panu Sinu bylo na základě rozhodnutí OAMP MV ČR zrušeno povolení k trvalému pobytu na území České republiky a byla mu stanovena lhůta 15 dní, aby opustil ČR.

Otázky:

- 1) Najděte argumenty pro a proti použití cesační (pozastavující) klauzule Ženevské úmluvy z roku 1951 v případě pana Sina.
- 2) Je možné aplikovat na tento případ i jinou mezinárodní smlouvu, která by zabránila deportaci pana Sina?
- 3) Změnilo by se postavení pana Sina, jestliže by měl manželku pracující v České republice a dvě děti, které se v České republice narodily a navštěvují české školy?
- 4) Co v případě, že by OAMP MV ČR v novém řízení dodatečně zjistil, že byl pan Sin aktivním členem PKK (Strana pracujících Kurdistanu)?

Povinná literatura:

- 1) ČEPELKA, C., JÍLEK, D., ŠTURMA, P.: *Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu*. Brno, Masarykova univerzita, 1997, str. 117-122.
- 2) Příručka UNHCR, čl. 111-139. ([http://www.unhcr.cz/publ\\_guides.htm](http://www.unhcr.cz/publ_guides.htm))

26. dubna 1999

Erika Feller, ředitelka Odboru mezinárodní ochrany

### Směrnice pro aplikaci cesačních klauzulí

1. Státy i UNHCR byly jen zřídka nuceny uchýlit se k formálnímu vyhlášení cesace statusu uprchlíka. Snaha najít trvalá řešení (dobrovolná repatriace, přesídlení) pro velké skupiny uprchlíků vedla k tomu, že nebylo zapotřebí přijímat formální rozhodnutí o cesaci. V mnohých státech, které přistoupily k Úmluvě o postavení uprchlíků z roku 1951 (dále jen „Úmluva z roku 1951“), je uprchlíkům udělováno povolení k trvalému pobytu, což následně vede k jejich integraci a naturalizaci.
2. Nedávné události, včetně významných změn v zemích, které dříve produkovaly velké počty uprchlíků, vedly k obnovenému zájmu států a UNHCR o aplikovatelnost cesačních klauzulí. Tyto směrnice se podrobně zabývají problematikou cesačních klauzulí a zohledňují akademické studie v této oblasti, precedenční právo, *travaux preparatoires* relevantních nástrojů, závěry Výkonného výboru UNHCR a pravidla i praxi UNHCR.
3. Doufáme, že tyto směrnice budou užitečné pro pracovníky UNHCR, kteří se mohou setkat s požadavkem posoudit možnost aplikovatelnost cesačních klauzulí v rámci Úmluvy z roku 1951.

## **CESAČNÍ KLAUZULE: SMĚRNICE PRO JEJICH APLIKACI**

### ÚVOD

1. Status uprchlíka je ve smyslu mezinárodního práva obecně přechodným jevem, který trvá jen potud, pokud trvají důvody obávat se pronásledování v zemi původu. Jakmile tyto důvody pominou, může být platnost statusu uprchlíka legitimně ukončena.
2. Cesační klauzule popisují jediné situace, kdy platnost statusu uprchlíka řádně a legitimně končí. To znamená, že jakmile je určitá osoba uznána jako uprchlík, jeho/její status platí do doby, než začne spadat pod platnost jedné z cesačních klauzulí. Tento striktní přístup je důležitý, jelikož uprchlíci by neměli být přezkoumáváním svého uprchlického statusu vystavováni neustálé nejistotě. Protože aplikace cesačních klauzulí funguje jako formální ztráta statusu uprchlíka, je při jejich interpretaci nutné postupovat restriktivně a spravedlivě.

3. Formální ztráta postavení uprchlíka na základě aplikace cesačních klauzulí musí být odlišována od zrušení statusu uprchlíka. Ke zrušení statusu uprchlíka dochází ukáže-li se, že dotyčné osobě neměl být status uprchlíka vůbec přiznán. Tak by tomu bylo v případě že bylo prokázáno zkreslení zásadních skutečností nebo ukáže-li se, že kdyby byly známy všechny relevantní skutečnosti, platila by jedna z vylučujících klauzulí.
4. Cesační klauzule jsou obsaženy v článku 1C Úmluvy z roku 1951.<sup>i</sup> Toto ustanovení zní:  
„Tato Úmluva pozbývá platnosti pro jakoukoliv osobu splňující podmínky odstavce A, jestliže
  - (1) dobrovolně znovu využila ochrany země své státní příslušnosti; nebo
  - (2) potom, co ztratila státní příslušnost, ji znovu dobrovolně nabyla; nebo
  - (3) nabyla novou státní příslušnost a nachází se pod ochranou země své nové státní příslušnosti; nebo
  - (4) dobrovolně se znovu usadila v zemi, kterou opustila nebo do které se nevrátila z obav před pronásledováním; nebo
  - (5) nemůže dále odmítat ochranu země své státní příslušnosti poněvadž okolnosti, pro které byla uznána uprchlíkem, tam přestaly existovat.  
(Tento odstavec se nevztahuje na uprchlíka spadajícího pod odstavec A(1) tohoto článku, který je schopen uvést pro odmítnutí ochrany země své státní příslušnosti naléhavé důvody podložené předcházejícím pronásledováním.)
  - (6) je-li osobou bez státní příslušnosti, je uprchlík schopen vrátit se do země svého bývalého pobytu poněvadž okolnosti, pro které byl uznán uprchlíkem, tam přestaly existovat.  
(Tento odstavec se nevztahuje na uprchlíka spadajícího pod odstavec A(1), který je schopen uvést naléhavé důvody podložené předchozím pronásledováním pro odmítnutí návratu do země svého bývalého pobytu.)
5. Výše uvedené klauzule můžeme rozdělit zhruba na dvě kategorie: klauzule týkající se změny osobní situace uprchlíka způsobené jeho/jejím vlastním jednáním (odstavce 1 až 4) a klauzule týkající se objektivních okolností, které tvořily základ přiznání postavení uprchlíka (odstavce 5 a 6). Poslední klauzule je obecně označována jako klauzule „pominuvších okolností“.

#### DOBROVOLNÉ OPĚTOVNÉ VYUŽITÍ OCHRANY ZEMĚ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI

6. Ochranou zde uvedenou je míněna diplomatická ochrana země státní příslušnosti uprchlíka. Pojem diplomatické ochrany souvisí především s kroky, které má stát právo podniknout ve vztahu k jinému státu v rámci zajištění nápravy v případě, že práva jednoho z jeho státních příslušníků byla tímto státem ohrožena. Pokud uprchlík znovu využije této formy ochrany, platnost jeho/jejího uprchlického statusu by měla být ukončena.

7. Ze širšího pohledu zahrnuje diplomatická ochrana také konzulární pomoc. Pokud konzulární úřady vydají doklady a potvrzení, které její státní příslušník může během svého pobytu v zahraničí potřebovat (například vystavení nového cestovního pasu, kopií rodných a oddacích listů, ověření diplomů atd.), může i toto znamenat opětovné využití národní ochrany.
8. Opětovné využití národní ochrany země státní příslušnosti by mělo vést k cesaci statusu uprchlíka v případě, že uprchlík jednal dobrovolně, měl v úmyslu opětovně využít ochrany země své státní příslušnosti a takové ochrany se mu skutečně dostalo.

#### **(a) Dobrovolný čin**

9. Jednal-li uprchlík pod tlakem okolností mimo svou kontrolu (například na příkaz úřadů azylové země nebo ve snaze zabránit nelegálnosti svého pobytu v zemi), nemělo by takové jednání být považováno za dobrovolné. Při kontaktování úřadů země své státní příslušnosti musí uprchlík jednat skutečně ze své svobodné vůle.

#### **(b) Úmysl nebo motiv činu**

10. Úmysl nebo motiv uprchlíka při kontaktování úřadů země jeho státní příslušnosti musí být posouzen, aby bylo možné rozhodnout, zda tento čin byl uskutečněn za účelem získání ochrany těchto úřadů. I když stanovení úmyslu nebo motivu uprchlíka může být obtížné, musí být každý případ posouzen podle svého meritů a na základě konkrétního činu dotyčného uprchlíka. Většina běžných kontaktů s diplomatickými misemi za účelem potvrzení akademických dokladů nebo za účelem získání kopií rodného či oddacího listu nebo jiných dokumentů nejsou považovány za činy, které by v sobě zahrnovaly úmysl znovupřijetí ochrany země původu. Žádost uprchlíka o prodloužení národního cestovního pasu za běžných okolností implikuje úmysl svěřit ochranu svých zájmů zemi své státní příslušnosti nebo úmysl s touto zemí znovunavázat normální vztahy. Tyto předpoklady však může uprchlík vyvrátit. Mohou nastat případy, kdy by získání nebo obnovení platnosti národního pasu nemělo být vnímáno jako výraz úmyslu znovu využít ochrany země státní příslušnosti. Klíčovou otázkou je účel nebo důvod, pro který byla žádost o vydání/prodloužení pasu podána.<sup>ii</sup>

#### **(c) Ochrana musí být získána**

11. Pouhý pokus o kontakt nebo neúspěšná žádost o ochranu u diplomatické mise země státní příslušnosti nemůže vést k cesaci statusu uprchlíka. K cesaci dojde pouze je-li takové žádosti je vyhověno a dotyčné osobě je poskytnuta ochrana *de facto*.<sup>iii</sup>

### **DOBROVOLNÉ OPĚTOVNÉ NABYTÍ BÝVALÉ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI**

12. Tato cesační klauzule se vztahuje na uprchlíka, který v jisté chvíli ztratil státní příslušnost země, ve vztahu ke které měl opodstatněnou obavu z pronásledování.

K tomu mohlo dojít buď odebráním státní příslušnosti vládou dotyčného státu nebo činem dotyčné osoby vedoucím ke ztrátě státní příslušnosti právním úkonem. Ke ztrátě státní příslušnosti může dojít před nebo po přiznání postavení uprchlíka.

13. Uprchlík musí při znovunabytí své státní příslušnosti jednat ze své vlastní svobodné vůle. Na rozdíl od předchozí cesační klauzule nevyžaduje tato cesační klauzule za normálních okolností posouzení uprchlíkova úmyslu nebo motivu. Státní příslušnost je obecně považována za institut odrážející vztah mezi občanem a státem a pokud uprchlík ze své vlastní vůle znovu nabytí státní příslušnosti, je možné předpokládat jeho úmysl využít ochranu vlády. Dobrovolné znovunabytí státní příslušnosti je jasným indikátorem, že nastala normalizace vztahu mezi uprchlíkem a vládou, ve vztahu ke které měl uprchlík opodstatněnou obavu z pronásledování.
14. V situaci, kdy zákony země původu uprchlíka automaticky přidělují státní příslušnost a uprchlík znovu získal státní příslušnost tímto způsobem, se samozřejmě nejedná o čin ze strany uprchlíka, který by automaticky inicioval aplikaci této klauzule. Ani pouhá možnost znovu získat ztracenou státní příslušnost výkonem práva opce není *a fortiori* postačující pro ukončení platnosti statusu uprchlíka. Pokud však zákony dávají možnost odmítnout přidělení státního občanství a uprchlík ji, s plným vědomím o její existenci, nevyužil, potom je možné mít za to, že uprchlík dobrovolně znovu nabytí svou bývalou státní příslušnost. Přestože většinou zbývá omezený prostor pro uvedení polehčujících okolností, může uprchlík v této konkrétní situaci ukázat zvláštní důvody potvrzující, že ve skutečnosti neměl v úmyslu získat ochranu této vlády.

### ZÍSKÁNÍ NOVÉ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI A VYUŽITÍ OCHRANY ZEMĚ NOVÉ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI

15. Na rozdíl od ostatních cesačních klauzulí se tato konkrétní cesační klauzule netýká normalizace vztahů mezi uprchlíkem a jeho zemí původu, ale vzniku vztahů mezi ním a novou zemí. Touto zemí je většinou azylová země, ale může se jednat i o jiný stát.

#### **(a) Získání nové státní příslušnosti**

16. Novou státní příslušnost je nutné získat. Aby mohl být uprchlík považován za státního příslušníka jiné země, musí pro to existovat nezvratný důkaz zohledňující jak platnou legislativu, tak skutečnou administrativní praxi. Vlastnictví pasu jiné země je samo o sobě nepostačujícím důkazem pokud není jasné, že nositel pasu je, podle zákona dotyčné země, jejím občanem.<sup>iv</sup>

#### **(b) Využití ochrany země nové státní příslušnosti**

17. Využití ochrany země nové státní příslušnosti je zásadní skutečností. Aby bylo možné uprchlíka s novou státní příslušností považovat za osobu, která se těší

ochraně země své nové státní příslušnosti, musí být splněny dvě následující podmínky: (i) nová státní příslušnost musí být efektivní v tom smyslu, že musí odpovídat skutečným svazkům mezi daným jedincem a tímto státem<sup>v</sup>; a (ii) uprchlík musí být schopen a ochoten využít ochrany vlády země své nové státní příslušnosti. Tento prvek je zvláště relevantní v případech, kdy byla nová státní příslušnost získána sňatkem. V takových případech je ochrana země nové státní příslušnosti závislá na tom, zda mezi uprchlíkem a zemí státní příslušnosti jeho/jejího partnera vznikl skutečný vztah. Je-li k dispozici efektivní ochrana země státní příslušnosti partnera a pokud uprchlík sám této ochrany využije, potom je možné cesační klauzuli aplikovat.

18. Pokud by uprchlík o novou státní příslušnost přišel, je možné znovu žádat o předchozí status uprchlíka, i když přidělení tohoto statusu není automatické a závisí na okolnostech ztráty státní příslušnosti. V případě, kdy osoba ztratila svou nově nabytou státní příslušnost dobrovolným zřeknutím se této státní příslušnosti, mohou cesační klauzule platit i nadále. Na druhé straně, pokud uprchlík přišel o novou státní příslušnost v důsledku okolností mimo svou kontrolu (například politickou událostí v zemi nové státní příslušnosti uprchlíka), potom je možné platnost uprchlického statusu dotyčné osoby obnovit.

#### DOBROVOLNÉ OPĚTOVNÉ USAZENÍ SE V ZEMI PŮVODU

19. Toto je jediná cesační klauzule pro jejíž naplnění je nutné, aby se uprchlík vrátil do své země původu. Termín „opětovné usazení se“ znamená nejen návrat do země původu, ale také nové usazení se v této zemi.

20. Požadavek dobrovolnosti platí jak pro návrat, tak pro pobyt v zemi původu. Je-li návrat nedobrovolný, cesační klauzule neplatí. Pokud se však uprchlík do své země původu vrátí nedobrovolně, ale usadí se v ní bez problémů a normálně v ní žije delší dobu před tím, než znovu odejde, může cesační klauzule platit. Pokud se uprchlík vrátil do své země původu dobrovolně, avšak jeho pobyt v zemi dobrovolný není (například v důsledku uvěznění apod.), nemůže být cesační klauzule aplikována.

21. Neexistují žádná konečná kritéria pro rozhodnutí, zda určitá osoba má být považována za „opětovně usazenou“ v zemi. Dlouhodobý pobyt je určitým indikátorem opětovného usazení. Délka pobytu je však pouze jedním z faktorů při rozhodování o „opětovném usazení“. Dalším indikátorem je pocit „závazku“, který má uprchlík ve vztahu k pobytu v zemi původu. Krátká cesta může opravňovat cesací postavení uprchlíka pokud uprchlík žil v zemi původu bez problémů normálním životem a plnil své povinnosti podobně jako ostatní občané (například platil daně). Takové jednání by naznačovalo normalizaci vztahů se zemí původu. Krátké návštěvy země původu motivované vážnými důvody však normálně nebudou stačit pro aplikaci této klauzule. Například návrat do země původu pro posouzení situace v dané oblasti by neměl být vnímán jako „opětovné usazení“ ve smyslu tohoto ustanovení.

22. Aplikace této cesační klauzule nebrání posouzení nové azylové žádosti dotyčné osoby na základě okolností nastalých v zemi původu poté, co se v zemi znovu usídlila.<sup>vi</sup>

#### KLAUZULE „POMINUVŠÍCH OKOLNOSTÍ“

23. Pododstavec 5 článku 1(c) se týká uprchlíků, kteří mají státní občanství, pododstavec 6 se vztahuje k osobám bez státní příslušnosti.

#### **a) Charakter a rozsah změněných okolností**

24. Pododstavec 5 stanovuje, že Úmluva přestává pro uprchlíka platit „nemůže-li uprchlík dále odmítat ochranu země své státní příslušnosti poněvadž okolnosti, pro které byl uznán uprchlíkem, tam přestaly existovat“. Pododstavec 6 uvádí, že Úmluva v případě uprchlíka-osoby bez státního občanství pozbývá platnosti je-li „uprchlík, který je osobou bez státní příslušnosti, schopen vrátit se do země svého bývalého pobytu poněvadž okolnosti, pro které byl uznán uprchlíkem, tam přestaly existovat“. Nahrazení výrazu „nemůže dále odmítat ochranu země své státní příslušnosti“ výrazem „je ... schopen vrátit se do země svého bývalého pobytu“ vyplývá ze skutečnosti, že osoby bez státní příslušnosti nemají nárok na diplomatickou ochranu žádného státu.

25. Výraz „okolnosti pro které byl uznán uprchlíkem“ se vztahuje k objektivní situaci v zemi původu uprchlíka. Aby byla tato cesační klauzule aplikovatelná, musí v zemi původu nastat zásadní změny, které mohou být vnímány jako rušící obavy z pronásledování. Změny musí být zásadní, hluboké a významné. K zásadním změnám může dojít náhle nebo k nim může docházet postupně po delší časové období.

26. Zásadní změny musí mít také trvalý charakter a při rozhodování, zda dotyčné změny mohou být považovány za trvalé či nikoliv, je nutné postupovat velmi striktně. Přechodná období míru a stability nemohou ospravedlňovat aplikaci cesačních klauzulí. Veškeré události, které se zdají svědčit o významných a hlubokých změnách a umožňovat tak využití cesačních klauzulí, musí být prověřeny časem před tím, než je přijato jakékoliv rozhodnutí o cesaci postavení uprchlíka.

27. I když doba potřebného časového odstupu bude případ od případu rozdílná, hodnocení trvalosti změn by mělo zohledňovat také způsob, jakým ke změnám došlo, charakter změn, celkové politické ovzduší země, důsledky změny současné a bývalé vlády (pokud došlo ke změně vlády) a schopnost vládnoucího režimu upevňovat změny a nastolit stabilitu.

28. Hodnocení trvalosti změn může proběhnout po relativně krátkém časovém období v případě, kdy ke změnám došlo pokojným a ústavním postupem, kdy proběhly

spravedlivé a svobodné volby vedoucí ke skutečné změně respektující lidská práva a k relativní politické a ekonomické stabilitě. Delšího časového odstupu však bude zapotřebí při hodnocení trvalosti změn, které proběhly násilným způsobem a znamenaly svržení vládnoucího režimu. Za těchto okolností je nutné velmi opatrně posoudit situaci v oblasti lidských práv. Proces národní obnovy musí dostat čas ke svému upevnění a všechny mírové dohody s opozičními vojenskými skupinami musí být pečlivě monitorovány. Pokud nedojde k národnímu usmíření a nastolení skutečného míru, mohou být politické změny pouze povrchní. Pomalý pokrok v oblasti mírového procesu (jako např. v oblasti navrácení půdy a majetku) může být zdrojem napětí bránícím plnému usmíření. Ekonomická a sociální stabilita je důležitá jelikož nestabilita v ekonomické a sociální oblasti může vést k dalším politickým nepokojům.

29. Změny v zemi původu uprchlíka, které proběhly pouze v jedné části země, by obecně neměly vést k cesaci postavení uprchlíka. Platnost statusu uprchlíka by měla být ukončena pouze přestane-li existovat důvod pro obavu z pronásledování bez toho, že by uprchlíkovi bylo nařízeno navrátit do určité specifické „bezpečné oblasti“ kde mu pronásledování nehrozí.

#### **b) Výjimka z cesace**

30. Klausule „pominuvších okolností“ obsahuje ustanovení umožňujícím uprchlíkům, na něž se vztahuje odstavec A(1) článku 1 Úmluvy z roku 1951 (tj. tzv. „statutární“ uprchlíci), odvolat se na závažné důvody vyplývající z předchozího pronásledování při odmítnutí opětovného využití ochrany země jejich státní příslušnosti a tedy zachování platnosti statusu uprchlíka. Účelem tohoto ustanovení bylo specificky pokrýt situaci osob, které byly postiženy brutální perzekucí nacistického režimu a od kterých není kvůli způsobenému traumatu možné rozumně očekávat návrat do země původu.
31. Po formální stránce se toto ustanovení v současné době vztahuje pouze na velmi malou skupinu osob. Nic však nebrání jeho aplikaci z humanitárních důvodů v případě jiných než statutárních uprchlíků. Výkonný výbor Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky ve svém Závěru č. 69 (XLIII) z roku 1992 doporučil, aby v rámci prevence strádání „státy zvážily přiznání vhodného statusu (zachovávaného dříve získaná práva) v případě osob, které mají závažné důvody vyplývající z jejich předchozího pronásledování pro odmítnutí opětovného využití ochrany své země původu“.

#### **POSTUP PŘI APLIKACI CESAČNÍCH KLAUZULÍ**

32. Úmluva z roku 1951 nenaznačuje, jak se má při cesaci postavení uprchlíka postupovat. Závěr Výkonného výboru UNHCR č. 69 však zdůrazňuje, že při aplikaci cesačních klauzulí má být „postupováno opatrně“ za použití „jasně definovaných pravidel“ tak, aby si uprchlíci mohli být jisti spravedlností tohoto procesu. Kvůli možným závažným důsledkům chybné cesace postavení uprchlíka



musí být součástí těchto procedur také záruky respektující standardní pravidla přirozené spravedlnosti.

#### **a) Vyvratitelný předpoklad**

33. Všechny cesační klauzule jsou aplikovatelné individuálně. Klauzule „pominuvších okolností“ se ale vztahuje k objektivním podmínkám panujícím v zemi původu uprchlíka a proto je rozumné předpokládat, že došlo-li k zásadní změně poměrů, potom obecně zmizely důvody vedoucí k odchodu v případě všech uprchlíků z dané země původu. V takovém případě se prohlášení kompetentních orgánů azylové země nebo UNHCR o změně podmínek v dané zemi původu uprchlíků rovná uznání předpokladu, že uprchlíci z dané země již nemají opodstatněnou obavu z pronásledování. Takovýto předpoklad musí být vyvratitelný a, jak doporučuje Závěr Výkonného výboru č. 69 (XLIII) z roku 1992, dotyčné osoby musí mít v takovém případě možnost požádat o přezkum svého případu z důvodů souvisejících s jejich individuální situací.
34. Uprchlíkový status osob, které získaly azyl jako osoby závislé na osobě s přiznaným postavením uprchlíka, zůstává v platnosti až do doby, kdy dotyčné osoby začnou individuálně spadat pod platnost cesačních klauzulí. To znamená, že ztráta postavení uprchlíka kohokoliv z uprchlické rodiny jako taková neovlivňuje status ostatních členů rodiny.

#### **b) Úloha UNHCR**

35. I když je na UNHCR rozhodnout, zda se podmínky v zemi původu změnil tak, aby ospravedlňovaly aplikaci kritéria „pominuvších okolností“ pro mandátní uprchlíky UNHCR (Podle Statutu UNHCR), formálně aplikují cesační klauzule podle Úmluvy z roku 1951 příslušné státy. V tomto procesu hraje UNHCR úlohu, která souvisí s jeho dohlížecí funkcí podle článku 35 Úmluvy z roku 1951. Závěr Výkonného výboru UNHCR č. 69 uvádí, že „Úřad Vysokého komisaře by se měl tohoto procesu odpovídajícím způsobem účastnit“ a zdůrazňuje, že by státy měly využít dostupných informací o zemi původu, „zejména“ ze zdrojů UNHCR. Kromě poskytnutí informací o zemích původu by Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky měl, v souvislosti s obecnou kompetencí UNHCR v uprchlické oblasti, také odpovídajícím způsobem pomoci vládám při hodnocení změn v zemi původu. Závěr Výkonného výboru UNHCR č. 69 uvádí, že „všechna prohlášení Vysokého komisaře uvádějící, že kompetence poskytnuté mu na základě Statutu Úřadu ve vztahu k určitým uprchlíkům již neplatí, mohou být pro státy užitečné při rozhodování o aplikaci cesačních klauzulí a Úmluvy z roku 1951“. Od roku 1975 UNHCR vyhlásilo cesaci ve vztahu k patnácti národnostním skupinám uprchlíků na základě zásadních změn, ke kterým došlo v jejich zemi původu (viz seznam připojený k tomuto memorandu).

36. Jak rozhodnutí samotné, tak načasování tohoto rozhodnutí by mělo zohledňovat obtíže, které mohou být aplikací cesačních klauzulí způsobeny. Státy by se měly

humánně vyrovnat s důsledky, které s sebou aplikace cesačních klauzulí přináší. Cesace postavení uprchlíka nemusí nutně znamenat, že by bývalý uprchlík měl opustit azylovou zemi. Závěr Výkonného výboru UNHCR č. 69 v této souvislosti doporučuje, aby při aplikaci cesačních klauzulí příslušné orgány azylové země zvážily přijetí odpovídajících opatření pro ty osoby, od kterých není možné očekávat odchod ze země kvůli jejich dlouhodobému pobytu a pevným rodinným, sociálním a ekonomickým svazkům s touto zemí. Takováto doporučení by měla zahrnovat přiznání odpovídající pobytového statusu v zemi, který by bývalým uprchlíkům umožnil pokračovat v životě, který si vybudovali, a zachovával jejich získaná práva.

### **c) Cesace a repatriace**

37. Existence podmínek umožňujících dobrovolnou repatriaci neopravňuje *ipso facto* aplikaci klauzule „pominuvších okolností“. Přestože situace v zemi původu se mohla zlepšit natolik, že vede k osobnímu rozhodnutí uprchlíka dobrovolně se vrátit, rozsah těchto změn nemusí splňovat podmínku zásadnosti a trvalosti nutnou pro aplikaci této konkrétní klauzule.
38. Nemá-li uprchlík v zemi nezávislý pobytový status nebo neexistují-li zvláštní okolnosti, které by ospravedlňovaly přijetí výjimečných opatření pro pokračující pobyt bývalého uprchlíka v azylové zemi, může aplikace cesačních klauzulí nakonec vést k repatriaci dotyčné osoby. Výkonný výbor UNHCR ve svém Závěru č. 69 doporučuje, aby při přijímání rozhodnutí o aplikaci cesačních klauzulí státy ve všech případech jednaly humánně a měly na paměti důsledky tohoto rozhodnutí pro dotyčné jednotlivce či skupiny, aby azylové země a země původu společně usnadnily návrat a zajistily jeho spravedlivý a důstojný průběh. Závěr č. 69 dále doporučuje, aby – kde je to vhodné – byla navrátilcům poskytnuta pomoc při návratu a reintegraci (i například prostřednictvím příslušných mezinárodních agentur). Jedinci, jejichž uprchlický status přestal platit na základě klauzule „pominuvších okolností“ mají obecně nárok na pomoc UNHCR při repatriaci. Bývalí uprchlíci, kteří si přejí využít takovéto repatriční pomoci, musí většinou projevit tento svůj úmysl v určitém časovém limitu a také repatriace musí proběhnout do určitého data.<sup>vii</sup> Ve všech případech však bude poskytnutí pomoci záviset na tom, zda dotyčná osoba splňuje kritéria stanovená příslušnými směrnici (včetně Příručky pro dobrovolnou repatriaci).
39. Terénní pracovníci UNHCR musí také zajistit, aby standardy Závěru č. 69 platily i pro mandátní uprchlíky, ve vztahu ke kterým UNHCR aplikovalo cesační klauzule obsažené ve Statutu UNHCR.

---

<sup>i</sup> Cesační klauzule jsou obsaženy také v odstavci 6A Statutu UNHCR a v článku I(4) Úmluvy Organizace africké jednoty. Cesační klauzule uvedené ve Statutu UNHCR jsou podobné těm obsaženým v Úmluvě z roku 1951, avšak Úmluva Organizace africké jednoty řadí k okolnostem, které mohou ukončit platnost postavení uprchlíka, také skutečnost, že uprchlík „spáchal mimo azylovou zemi závažný nepolitický trestný čin po svém přijetí azylovou zemí jako uprchlík“ a že uprchlík „vážně porušil cíle a účel Úmluvy“.

---

Podle Úmluvy z roku 1951 není spáchání závažného nepolitického trestného činu v azylové zemi vnímáno jako důvod pro cesací postavení uprchlíka, ale je považováno za relevantní v kontextu aplikace článku 32 a 33(2) jako jednoho z důvodů, které mohou za výjimečných okolností ospravedlnit vyhoštění nebo návrat do země původu. Porušení cílů a účelů Úmluvy Organizace africké jednoty se týká takových činů, jakými jsou např. podvratná činnost zakázaná článkem III Úmluvy Organizace africké jednoty.

<sup>ii</sup> Během diskuse o této klauzuli na jedenáctém zasedání ECOSOC v roce 1950 poukázal zástupce Spojených států na skutečnost, že přestože podání žádosti o cestovní pas se technicky řečeno rovná využití ochrany, tento cestovní doklad může být nutný jen za účelem vycestování do třetí země v rámci přesídlení a podání žádosti o vystavení pasu by tedy nemělo být nutně vnímáno jako indikace, že dotyčná osoba se již neobává pronásledování. (ECOSOC, Official Records of the Eleventh Session (1950), Summary Record of the Hundred and Sixty-Fifth Meeting of the Social Committee, UN Doc. E/AC.7/SR.165, str. 19.)

<sup>iii</sup> To bylo stanoveno během diskuse o tomto ustanovení v ECOSOC v roce 1950. Návrh textu zvažovaný Komisí stanovoval, že osoba přestane být uprchlíkem pokud „dobrovolně znovu požádá o ochranu vlády země své státní příslušnosti“. V souvislosti s tímto textem zástupce Spojených států uvedl, že uprchlík by neměl automaticky ztrácet uprchlický status jen proto, že podal takovou žádost jelikož ta mohla být zamítnuta a navrhl nahrazení výrazu „dobrovolně znovu požádá“ výrazem „dobrovolně znovu využije“. (Viz předchozí vysvětlivka, str. 19-21.)

<sup>iv</sup> Viz také IOM č. 66/98 – FOM č. 70/98 z 28. září 1998 (Směrnice: Aktivita poboček v oblasti osob bez státní příslušnosti.)

<sup>v</sup> Tato podmínka byla vyhlášena Mezinárodním soudním dvorem v případě Nottenbohm (ICR Reports, 1995).

<sup>vi</sup> Ve svém Závěru č. 18 (XXXI) z roku 1980 Výkonný výbor UNHCR hovoří o významu poskytování potřebných informací o zemích původu uprchlíkům, aby bylo usnadněno jejich rozhodování o repatriaci, a uznal dále, že „návštěvy individuálních uprchlíků nebo zástupců uprchlíků v zemi původu pro získání informací o místní situaci – bez toho, že by takovéto návštěvy automaticky znamenaly ztrátu postavení uprchlíka – mohou v tomto ohledu pomoci.“

<sup>vii</sup> Například časový limit stanovený po registraci bývalých chilských uprchlíků po vyhlášení cesace byl šest měsíců a časový limit pro jejich repatriaci byl 16 měsíců. V případě Uruguayců byla lhůta pro podání žádosti o pomoc čtyři a půl měsíce a lhůta pro repatriaci deset měsíců.